

MARTIN VAJDÍK
KVET LEKÁRSTVA, KOREŇ ŽIVOTA
Kniha prvá
Základy teórie čínskeho lekárstva

VYDALO MEA 2000 o. z.

© Všetky autorské práva sú vyhradené.

ISBN 978-80-560-0369-5

Martin Vajdík

Kvet lekárstva, koreň života

**Kniha prvá
Základy teórie čínskeho lekárstva**

Korektúra: Ondrejkočová Viktória, Kitlei Karol

Edícia: MEA 2000 o. z. - Mladá éra autorov nového tisícročia

© Autorské práva vyhradené

ISBN 978-80-560-0369-5

Obsah

ÚVOD	10
Kapitola 1.	
Tao a taoizmus	18
Kapitola 2.....	32
Zrod človeka	32
Kapitola 3.	
Anatómia v čínskom ponímaní	40
3.1 Duch Sen	44
3.2 Duša Ming	45
3.3 Orgány	46
3.4 Dráhy	52
3.5 Krv	55
3.6 Telesné tekutiny	56
Kapitola 4.	
Lekárstvo v Číne	57
4.1 Dejiny čínskeho lekárstva v skratke	69
4.1.1 Úlohy a zmysel lekárstva	104
Kapitola 5	
Učenie o čchi (Cchi-sue-šuo)	110
5.1 Čo je čchi	110
5.2 Čchi a diagnostika	114
5.3 Úlohy čchi	116
5.4 Druhy čchi	118
5.4.1 Poruchy čchi	124
5.4.2 Obeh čchi v tele	127
5.5 Využitie učenia o čchi v liečbe	134
Kapitola 6.	
Učenie o jin-jang (Jin-jang sue-šuo)	136
6.1 Čo je jin-jang	136
6.2 Jin-jang v diagnostike	144
6.3 Premeny jin-jang v tele	152
6.4 Využitie učenia o jin-jang v liečbe	154
6.4.1 Choroby z jin	160
6.4.2 Choroby z jang	162
Kapitola 7.	
Učenie o piatich prvkoch (Wu-sing sue-šuo)	166
7.1 Čo je päť prvkov	167
7.2 Päť prvkov v diagnostike	172

7.2	Základné charakteristiky piatich prvkov	174
7.3.1	Drevo (mu).....	177
7.3.2	Oheň (chuo)	185
7.3.3	Zem (tchu)	191
7.3.4	KOV (tin)	198
7.3.6	Päť pokladov.....	208
7.3.6.1	Duch Šen.....	209
7.3.6.2	Čchi	211
7.3.6.3	Ťing	211
7.3.6.4	Krv	213
7.3.6.5	Telesné tekutiny.....	215
7.3.7.	Päť duší	216
7.4	Ako na seba prvky pôsobia?	218
7.4.1	Vyživovanie.....	222
7.4.2	Nadmerné vyživovanie.....	225
7.4.3	Vyčerpávanie	225
7.4.4	Ovládanie	225
7.4.5	Nadmerné ovládanie.....	228
7.4.6	Spätné ovládanie	230
Kapitola 8.		
	Učenie o príčinách chorôb (Ping-jin sue-šuo)	232
8.1	Základy učenia	232
8.2	Vnútorne príčiny chorôb	256
8.2.1	Hnev	260
8.2.2	Radosť, nepokoj	261
8.2.3	Starosť	262
8.2.4	Smútok	264
8.2.5	Strach	265
8.2.6	Duchovné príčiny chorôb	266
8.2.7	Vplyv orgánov na myseľ človeka	288
8.3	Vonkajšie príčiny chorôb.....	292
8.3.1	Vietor	295
8.3.2	Teplô	296
8.3.3	Vlhko	297
8.3.4	Sucho.....	297
8.3.5	Chlad	298
8.3.6	Päť únav.....	299
8.4	Iné príčiny chorôb	300
8.4.1	Choroby zo zlej karmy.....	301
8.4.2	Chyby v stravovaní.....	302
8.4.3	Prijímanie drog	304
8.4.4	Nesprávne využívanie sexu	306
8.4.5	Odpočinok	307

8.4.6 Choroby z reči	307
8.4.7 Nesprávna liečba	309
8.4.8 Nákaza	309
8.4.9 Parazity.....	312
8.5 Prognostika.....	314
8.5.14 Vplyv ochorenia pečene na ostatné orgány	316
8.5.1 Vplyv ochorenia srdca na ostatné orgány	318
8.5.3 Vplyv ochorenia sliznice na ostatné orgány	319
8.5.4 Vplyv ochorenia pľúc na ostatné orgány	320
8.5.5 Vplyv ochorenia obličiek na ostatné orgány	322
8.6 Mechanizmus vzniku chorôb	329
Kapitola 9.	
Učenie o vplyve času na zdravie (Sing-čan sue-šuo).....	433
9.1 Úvod k čínskej astrológii	434
9.2 Vplyvy času na zdravie	439
9.2.1 Vplyv roku.....	443
9.2.2 Vplyv mesiaca	447
9.2.3 Vplyv dňa	459
9.2.4 Vplyv hodiny	461
9.3 Telesná zostava človeka	468
9.3.1 Detské konštitučné typy	478
9.4 Zjednotená telesná zostava	480
Kapitola 10.	
Spôsoby diagnostiky(Čen-fa)	486
10.1 Úvod k diagnostike	486
10.2 Pozorovanie	497
10.2.1 Pozorovanie postavy	497
10.2.2 Pozorovanie hlavy a tváre	502
10.2.2.1 Oči	512
10.2.2.2 Uši	518
10.2.2.3 Nos	522
10.2.2.4 Ústa	523
10.2.2.5 Jazyk	529
10.2.3 Pozorovanie rúk	538
10.2.3.1 Vzhľad rúk a prstov	540
10.2.3.2 Vzhľad nechtov	545
10.2.4 Pozorovanie nôh	550
10.2.5 Pozorovanie pokožky	556
10.2.6 Pozorovanie správania sa človeka	564
10.3. Pohmat	565
10.3.1 Pohmat pokožky	566
10.3.2 Pohmat bodov čchi na tvári.....	568
10.3.3 Pohmat dráh čchi a ich bodov	571

10.3.4	Pohmat pulzu	589
10.3.4.1	Obvyklé pulzy	606
10.3.4.2	Neobvyklé pulzy	614
10.3.5	Pohmat brucha	620
10.3.6	Pohmat na detskom ukazováku	624
10.4	Počúvanie a ovoniavanie	626
10.4.1	Reč a hlas	626
10.4.2	Počúvanie dýchania	629
10.4.3	Počúvanie kašľania	631
10.4.4	Počúvanie grgania	632
10.4.5	Počúvanie škvrkania v bruchu	632
10.4.6	Pach dychu	633
10.4.7	Pach potu	634
10.4.8	Pach v miestnosti	635
10.4.9	Pach výtokov	635
10.4.10	Pach stolice a moču	635
10.5	Dotazník	636
10.5.1	Pýtanie sa na chlad a horúčosť	641
10.5.1.1	Zimnica	644
10.5.1.2	Horúčka	645
10.5.1.3	Zimnica s horúčkou	646
10.5.1.4	Striedanie sa zimnice a horúčky	646
10.5.2	Pýtanie sa na potenie	647
10.5.2.1	Potenie na určitých častiach tela	653
10.5.3	Pýtanie sa na bolesti	656
10.5.3.1	Bolesti hlavy	659
10.5.3.2	Bolesti v hrudi	661
10.5.3.3	Bolesti prs u žien	662
10.5.3.4	Bolesti v rebrách	662
10.5.3.5	Bolesti žalúdka	663
10.5.3.6	Bolesti brucha	664
10.5.3.7	Bolesti chrbtice	665
10.5.3.8	Bolesti bedier	666
10.5.3.9	Bolesti končatín	668
10.5.3.10	Bolesti pokožky	670
10.5.4	Pýtanie sa na časti tela	670
10.5.5	Pýtanie sa na stravovanie	678
10.5.5.1	Smäd a príjem tekutín	679
10.5.5.2	Hlad a príjem stravy	680
10.5.6	Pýtanie sa na vylučovanie	683
10.5.6.1	Stolica	684
10.5.6.2	Ťažkosti pri stolici	687
10.5.6.3	Močenie	689

10.5.7 Pýtanie sa na menštruáciu	693
10.5.8 Pýtanie sa na spánok a sny.....	697
10.5.8.1 Spánok	698
10.5.8.2 Sny.....	700
10.5.9 Pýtanie sa na minulé choroby	703
10.5.10 Pýtanie sa na zvyklosti	704
10.6 Diagnostika podľa prostredia a času.....	705
10.7 Diagnostika podľa karmy	715
10.8. 1-tŕing a diagnostika	717
Kapitola 11.	
Učenie o vnútorných orgánoch (Cang-siang sue-šuo)	723
11.1 Úvod k učeniu o orgánoch	723
11.1.1 Pečeň a žlčník.....	732
11.1.1.1 Pôsobenie prvkov na pečeň a žlčník	739
11.1.2 Srdce a tenké črevo	749
11.1.2.1 Pôsobenie prvkov na srdce a tenké črevo	757
11.1.3 Dodatok - Osrdcovník a trojitý ohrievač	768
11.1.3.1 Pôsobenie prvkov na osrdcovník a trojitý ohrievač.....	772
11.1.4 Sliznica a žalúdok	773
11.1.4.1 Pôsobenie prvkov na sliznicu a žalúdok.....	780
11.1.5 Pľúca a hrubé črevo	791
11.1.5.1 Pôsobenie prvkov na pľúca a hrubé črevo	797
11.1.6 Obličky a močový mechúr	811
11.1.6.1 Pôsobenie prvkov na obličky a močový mechúr	818
11.2 Spoločné ochorenia plných a prázdnych orgánov	827
11.3 Zvláštne orgány.....	840
10.3.1 Mozog.....	841
11.3.2 Dreň.....	843
11.3.3 Kostí	844
11.3.4 Cievy	845
11.3.5 Maternica	846
1.3.6 Ming-men	847
1.3.7 Štyri moria	849
11.4 Šesť rozvracačov	850
11.4.1 Šesť vonkajších rozvracačov	853
11.4.1.1 Vietor.....	854
11.4.1.2 Teplo.....	859
11.4.1.3 Vlhko	863
11.4.1.4 Sucho	866
11.4.1.5 Chlad.....	868
11.4.1.6 Oheň	873
11.4.2 Šesť vnútorných rozvracačov.....	874
11.4.2.1 Vnútorný vietor.....	875

11.4.2.2	Vnútoraná horúčosť	878
11.4.2.3	Vnútoraná vlhkosť	880
11.4.2.4	Vnútorané sucho	885
11.4.2.5	Vnútoraný chlad	887
11.4.2.6	Vnútoraný oheň	890
11.5	Choroby šiestich dráh	892
11.5.1	Choroba tchaj-jang	895
11.5.2	Choroba jang-ming	896
11.5.3	Choroba šao-jang	898
11.5.4	Choroba tchaj-jin	899
11.5.5	Choroba šao-jin	900
11.5.6	Choroba ťüe-jín	902
11.6	Choroby štyroch vrstiev	903
11.7	Choroby čchi, krvi, hlienu a telesných tekutín	909
11.7.1	Choroby čchi	909
11.7.2	Choroby krvi	914
11.7.3	Spoločné choroby čchi a krvi	919
11.7.4	Choroby z hlienu	922
11.7.5	Choroby telesných tekutín	929
Kapitola 12.		
	Liečba (Ju-fang č'-ce)	932
12.1	Úvod	933
12.2	Čo môže ovplyvniť liečbu?	937
12.2.1	O lekároch	937
12.2.2	O pacientoch	945
12.2.3	O liečbe a prevencii	948
12.3	Základné pravidlá liečby	961
12.3.1	Liečba podľa piatich prvkov	969
12.3.2	Liečba podľa jin-jang	977
12.3.3	Liečba podľa vplyvu času	980
12.4	Osem spôsobov liečby	986
12.5	Základné pravidlá liečby orgánov	1006
	Krátky doslov	1014

Hovorí sa, že:

***„Život je krátky, umenie trvalé, príležitosť nestála,
skúsenosť klamná, rozhodovanie neľahké.“***

ÚVOD

Keď som sa začal učiť čínske lekárstvo, pocítil som toto všetko na vlastnej koži. Jeden život je naozaj krátky na to, aby sme dosiahli naozaj veľké a skutočné poznanie. Ja ho tiež ešte len ochutnávam a učím sa. Informácie, ktoré sú v tejto knihe sú len také, ktoré som sa naučil na seminároch a pochopil z kníh a z praxe. Nie sú teda moje, sú len sprostredkované. Ak sa však človek niečo naučí, už mu to nik nezoberie a v ďalšom živote to už vie. Nie sme však pánmi situácie a ani vedomosti, ktoré sa k nám v tomto živote dostanú sa nám nemusí podariť využiť. Keď preto príde čas, niečo zase už nemusíme... Ak sa človek učí lekárstvo - keďže táto kniha bude o Čínskom lekárstve - tak sa ho učí na základe skúseností, ktoré postupne získava. Je však pravda, že s odstupom času sa mení aj to, ako lekár postupuje. Za päť rokov by už daný stav liečil inak a za ďalších päť rokov zase inak... Človek jednoducho robí tak, ako v daný čas najlepšie vie. To, že to za pár dní, mesiacov, rokov robí inak, nie je zlé. Hlavne nezastať. Preto sa vraví, že skúsenosť je klamná.

Pri liečbe človek má zodpovednosť za pacienta, no aj za seba a preto robí rozhodnutia. Z čoho vychádzajú rozhodnutia? Z ega? Alebo z toho, že sa odovzdáme do rúk Stvoriteľa a necháme sa viesť, ako nástroj neomylnou rukou? Myslím si, že každý, kto začne liečiť, tak si prejde oboma pólmi. Možno sa mýlim. Moje rozhodnutia na začiatkoch učenia určite vychádzali z ega, dnes sa už nechávam skôr viesť.

Ak rozhodnutie vychádza z ega, vtedy je to vnútorný boj, kedy Duša chce niečo iné, ako ego.

Čínske lekárstvo je prastarý liečebný systém, ktorý je založený hlavne na celistvom ponímaní. Netvrdím však, že by čínsky systém liečby bol najstarší. Veď my nemáme ani len tušenia, čo tu bolo pred tými prvými zmienkami o lekárstve z Číny, Indie, Egypta... Možno je práve tá čínska medicína najmladšia. Nevieme. Taktiež netvrdím, že by čínske lekárstvo bolo tým najlepším a najúčinnjším lekárskeým systémom vôbec. Veď sú tu aj iné kultúry, ktoré mali svoje vlastné lekárske teórie a postupy, ktoré sú rovnako dobré, ako tie čínske.

Nie horšie, nie lepšie, sú len iné. Popri štúdiu čínskeho lekárstva som začal študovať aj Ájurvédu, ale aj lekárstvo starej Európy a aj tu som objavil veľa dobrých poznatkov. Nie je teda vhodné zameriavať sa výlučne na jednu vec, na jedno učenie. Čínske lekárstvo je na jednej strane veľmi nadčasové. Myšlienky, ktoré spísali starí mudrci platia dodnes a pre každého človeka na svete. Nezáleží na tom, akej je rasy, národnosti, či viery. Týmito myšlienkami sa môžu riadiť naozaj všetci tí, čo chcú. Na strane druhej je však Čínske lekárstvo natoľko zviazané tradíciami, že sa mohlo vyvíjať a posúvať vpred len po naozaj malých krôčikoch. Všetci tí majstri, ktorých tu budem spomínať, to boli tí prelomoví, ktorí celé Čínske lekárstvo posúvali o tie pomyselné krôčiky vpred. V tejto knihe „ospevujem“ čínske lekárstvo iba preto, lebo som sa ho učil - a stále sa ho učím - a dáva mi zmysel. To je aj odpoveď na to, prečo som skúsil napísať knihu o tradičnej čínskej medicíne. Sú tu popísané základné teórie čínskeho lekárstva od prvého pojmoslovía, až po princípy liečby.

Snažil som sa, aby sa k prvým štyrom kapitolám postupne nabaľovali nové a nové poznatky, preto sú prvé kapitoly také stručné, oproti tým neskorším. Je teda vhodné čítať túto knihu postupne, od prvej po poslednú kapitolu, aby to bolo pochopiteľné. V celej tejto knihe sú všetky poznatky veľmi zjednodušené. V ďalších zväzkoch bude všetko vysvetlené ešte podrobnejšie. V starej Číne sa knihy písali tak, že na každej stránke boli vysvetľované základné teórie, spolu s diagnostikou a liečbou v praxi. V Európe je však zvykom písať knihy tak, že najprv sú kapitoly o čchi, jin-jang a piatich prvkoch... Podobne som to teda rozdelil aj ja. A je to potom - myslím si - zmysluplné. Prvá kapitola teda pojednáva o Tao a o taoizme v lekárstve, o tom, čo znamená Tao. Druhá kapitola je o zrode človeka a je tu vysvetľované, ako sa rodí človek podľa Číňanov. Na základe tejto kapitoly už je potom možné pochopiť, prečo vlastne vznikajú choroby. V tretej kapitole je v skratke vysvetlená anatómia ľudského tela tak, ako ju chápali čínski lekári.

Štvrtá kapitola pojednáva o zmysle a o úlohách lekárstva a to nie len toho čínskeho - uvedené princípy sú platné pre všetky lekárske systémy. Piata kapitola je o tom, čo je to čchi a šiesta kapitola je o jin-jang, čo sú základné pojmy v čínskom lekárstve. Siedma kapitola je o piatich prvkoch, základných to látkach všehomíra. V skratke je tu vysvetlené, čo tieto pojmy znamenajú, je tu spomenutá diagnostika a liečba pomocou týchto praforiem. Ôsma kapitola je o príčinách chorôb, tu je vysvetľované, z akých rôznych príčin môžu vznikat' choroby. Deviata kapitola je o vplyve času na človeka. Toto sú v Európe dost' opomínané poznatky a poznám veľmi málo autorov, ktorí ich do svojich kníh zaradili. Najviac sa napríklad zabúda na duchovné príčiny chorôb, čo však je dost' podstatné pre liečbu. Desiata kapitola je o všeobecnej diagnostike a o spôsoboch vyšetrovania pacienta. To, čo nie je vysvetlené tu, tak je vysvetlené v ďalšej kapitole. Jedenásta kapitola je učenie o vnútorných orgánoch. Tu som písal o tom, ako orgány vlastne fungujú na telesnej, aj duševnej úrovni, je tu diagnostika podľa

rozvracačov, dráh a vrstiev, no aj diagnostika podľa čchi, krvi, hlienu a telesných tekutín (o nich som niečo málo napísal v prvých troch kapitolách). Tu sú už v skratke popísané aj princípy liečby, aby to bolo také premostenie k dvanástej kapitole. Dvanásta kapitola je o dejinách Čínskeho lekárstva, no hlavne je o princípoch liečby podľa rôznych hľadísk. Všetky poznatky v tejto kapitole sú vysvetlené len v skratke, pretože všetko ostatné bude v ďalších zväzkoch a v knihe o liečbe v praxi. Čo však v tejto knihe nie je, to sú návody na liečbu. Napísal som sem len základné poznatky o tradičnej čínskej medicíne a jej princípoch. Pre naozaj veľkú rozsiahlosť bolo potom nutné rozdeliť knihu do viacerých zväzkov - toto je prvý zväzok. V starej Číne sa knihy písali tak, že na každej stránke boli vysvetľované základné teórie, spolu s diagnostikou a liečbou v praxi. V Európe je však zvykom písať knihy tak, že najprv sú kapitoly o čchi, jin -jang a piatich prvkoch... Tak som to teda takto rozdelil aj ja. A je to potom - myslím si - zmysluplné.

Najdôležitejšie sú tu pojmy čchi, jin-jang, päť prvkov. Tieto pojmy sa v celej knihe neustále opakujú, no vždy z iného pohľadu, preto je vhodné ich pochopiť a nie sa ich len naučiť. Už len ak si vezmeme slovo čchi. Ak človek nepochopí všetky významy čchi, všetky jej prejavy a hlavne to, čo čchi ako celok predstavuje, tak sa v učení d'aleko nedostane. Bude len mechanicky robiť naučené veci. Ved' na začiatku som ich robil tiež. A či ich už nerobím? Je to vývoj. Nieкто to pochopí hneď, inému to nejaký čas môže trvať.

Prečo som sa vlastne rozhodol napísať túto knihu? Stále viac a viac ľudí sa začína venovať „alternatívnej medicíne“, tak som sa snažil do tejto knihy dať hlavne celistvé informácie. Ľudia sú často krát rozčarovaní a sklamaní, že ten a ten recept nefungoval tak, ako mal. Je to preto, lebo ešte nemali dostatok informácií. Ved' napríklad keď si vezmeme bylinu ženšen. Vo všeobecných knihách o čínskom lekárstve je to bylina ospevovaná ako všeliek, no popritom má aj veľa kontraindikácií, kedy ju použiť rozhodne nemožno.

A keď tieto informácie človek nemá, môže si poškodiť. Preto som sem dal také množstvo informácií, aby k tomuto už nedochádzalo. Či je to dostatočné, to však neviem. Vždy sa dá urobiť viac. A keď túto knihu budem rozširovať, vždy do toho dám viac.

Celá kniha bude poprepletaná citátmi z Vnútornej knihy Žltého cisára, ktorá sa skladá z dvoch častí: Chuang-t'i nej-t'ing su-wen (Vnútorná kniha Žltého cisára - základné otázky) a Chuang-t'i nej-t'ing ling-šu (Vnútorná kniha Žltého cisára - nebeská os). Občas použijem aj citát z iných kníh, kniha Žltého cisára (Chuang-t'i) je však základným kameňom. Ďakujem, že som mohol napísať túto knihu.

Kapitola 1.

福

Tao a taoizmus

Súčasťou všetkých Čínskych náuk je taoizmus a Tao. Jeho počiatky sa však nedajú vystopovať. V európskej literatúre sa často píše, že zakladateľom taoizmu je Lao-c', no to je veľmi pravdepodobne nezmysel, pretože Lao-c' znamená Starý majster a je to teda najskôr označenie akejsi hodnosti.

K tomuto dospelo aj mnoho Čínskych bádateľov, ktorí tvrdia, že tých Lao-c' bolo pravdepodobne viac. Ďalším argumentom je aj to, že už v Chuang-t'i nej-t'ing sú prvé vysvetlenia taoistických názorov a tieto náuky sú teda ešte oveľa staršie, ako výklady taoizmu od Lao-c', staršie, ako kniha Žltého cisára.

Nejde tu teda o akúsi náuku vytvorenú niekým, ale skôr o dávnu múdrosť a znalosť a praktikovanie cesty života v súlade so všetkým a so všetkými.

Život nám bol daný a preto ho treba chrániť a udržiavať.

To, čo vieme o živote, je malé zrnko piesku, avšak to, čo ešte nevieme, je obrovské, ako zemeguľa. Tao sa nedá uchopiť, ako predmet štúdia, Tao sa dá len žiť. A koľko toho vieme o živote, o svete, o nás samotných? Vcelku málo. Naozaj málo. Tao sa u nás prekladá ako Cesta. To je však nedostačujúce, pretože to nepostihuje všetky významy tohto pojmu. Myslím si, že najjednoduchší preklad tohto slova je Stvoriteľ, pretože to už je niečo, čo hneď pochopí aj Európan. Stvoriteľ je vždy, všetko a všade. Presne tak isto popisujú starí čínski majstri Večné Tao. Stvoriteľ je v nás a my sme v ňom. Ak by Tao bola len Cesta, tak by sme sa bavili „iba“ o duchovnom postupe človeka. Tao však zahrňa svet, celý svet a aj iné svety, iné časopriestory. V knihe Lej-t'ing tchu-i sa v prvej kapitole nachádza aj časť, ktorá popisuje vlastne

vznikanie vesmíru z taoistického pohľadu podľa päť prvkovej schémy:

„Nebesia majú oporu v tvare a Zem má oporu v čchi, čchi vytvára tvary a tvary sú sídlom čchi. Preto to, čo oživuje veci je Tao Šang-t'i a to, čo veci vytvára je Tao Tchaj-t'i. Keď v Nevydelenom vzniká Veľký predel, to je Tao Šang-t'i, keď Veľký predel vytvorí jin-jang, to je Tao Tchaj-t'i, zrod a usporiadanie je Tao Šang-t'i, danie tvarov je Tao Tchaj-t'i, to, čo je bez zvuku a vône je Tao Šang-t'i, to, čo má podobu a tvar je Tao Tchaj-t'i. Keď sa jin-jang rozdelia, ustanovujú sa Nebesia a Zem, preto jin-jang sú prapredkom tela a tvaru a sú tým, čo je najväčšie medzi všetkými vecami. "

Na začiatok je to ale asi moc zložité...

Tao je žitie podľa prirodzených zákonitostí vesmíru. Dá sa to teda povedať aj tak, že je to žitie podľa Vôle Stvoriteľa.

S pokorou, vdakou, láskou. Teda ak máme život chrániť a udržiavať, tak by sme mali mať aj nejaké znalosti o tom, ako to robiť. To je možno odpoveď na to, prečo vzniklo lekárstvo.